

Een detentiehuis landt lokaal

Een gevangenisstraf eindigt ooit. De vraag is hoe iemand daarna opnieuw zijn plaats vindt in de samenleving. Detentiehuizen vertrekken vanuit die gedachte. Ze zijn kleinschaliger dan klassieke gevangenissen en bedoeld voor veroordeelden die aan bepaalde selectiecriteria voldoen. Bewoners leven er in groep en werken vanaf de eerste dag, onder begeleiding, aan hun terugkeer naar de samenleving. Het detentiehuis blijft daarbij een gesloten en beveiligde omgeving met duidelijke regels.

'Een detentiehuis gaat niet alleen over de manier waarop we een straf uitvoeren,' zegt Marlies Gailliaert, coördinator van vzw De Huizen. 'Het gaat ook over wat daarna komt. Mensen keren terug naar de samenleving, en die terugkeer gebeurt altijd ergens lokaal. Daarom zijn lokale besturen, lokale diensten, werkgevers, verenigingen en buurten zo belangrijk in dit verhaal.'

Toen Lokaal in 2022 voor het eerst uitgebreid over detentiehuizen schreef, stond het eerste huis in Kortrijk nog voor zijn opening. Het concept kon er op begrip rekenen, maar in de buurt leefden tegelijk veel vragen over veiligheid, de concrete werking en de impact op de omgeving. Vooral overleg bleek cruciaal.

Intussen zijn in Vlaanderen detentiehuizen operationeel in Kortrijk en Olen, in Brussel ook in Vorst. Rond het huis in Kortrijk groeiden samenwerkingen met onder meer de stad, hulpverlening en lokale organisaties om bewoners voor te bereiden op hun terugkeer naar de maatschappij. Ook het samenleven met de omgeving verloopt er volgens de federale overheid zonder noemenswaardige problemen.

De komende jaren komen er nieuwe vestigingen bij. Een daarvan ligt in Genk. Daar wordt aan de Vennestraat een detentiehuis gebouwd voor maximaal veertig bewoners. De opening is gepland in 2027. Hoe pak je als lokaal bestuur zo'n traject aan? Welke rol neem je zelf op? En vooral: hoe zorg je ervoor dat een gevoelig project ook lokaal kan landen?

Van interesse naar engagement

Voor burgemeester Wim Dries kwam het concept niet uit de lucht vallen. Hij maakte jaren geleden kennis met vzw De Huizen tijdens de tentoonstelling *Conflict and Design* in Genk. Een installatie over het gevangeniswezen zette hem aan het denken. Later bezocht hij uit eigen interesse ook de gevangenis van Hasselt. Het bezoek versterkte zijn overtuiging dat de klassieke, grootschalige gevangenis niet voor elke gedetineerde de beste omgeving vormt om opnieuw aansluiting te vinden bij de samenleving.

'Door het belang van re-integratie geloof ik enorm in alternatieve vormen van strafuitvoering', zegt de Genkse burgemeester. 'Er zijn gradaties in criminaliteit. Mensen moeten hun straf ondergaan, maar tegelijk moet je ervoor zorgen dat ze inzicht krijgen en zich kunnen herpakken. Dat gaat vandaag te vaak verloren door de grootschaligheid.'

Toen de FOD Justitie enkele jaren geleden voorstelde om de voormalige rijkswachtsite in Genk te gebruiken voor een detentiehuis, was Wim Dries dan ook gewonnen voor het idee. 'Ik was toen al bijna tien jaar met het thema bezig en geloofde in het model,' zegt hij. Het stadsbestuur besliste om niet aan de zijlijn te blijven staan.

Draagvlak begint met duidelijke communicatie

'Een lokaal bestuur staat niet te springen om een gevangenis op zijn grondgebied te krijgen. Ik denk dat dat een relatief logische reactie is', zegt de burgemeester. 'Ik heb in mijn communicatie altijd aangegeven dat dit een gevoelig thema is.' Genk bouwde zijn verhaal daarom op rond drie argumenten. Het detentiehuis is bestemd voor een specifiek geselecteerde groep. Bewoners werken actief aan hun terugkeer naar de samenleving, met duidelijke afspraken en begeleiding. En een goede voorbereiding op die terugkeer moet ook voorkomen dat mensen na hun vrijlating zonder perspectief aankloppen bij lokale diensten.

Maar met argumenten alleen creëer je nog geen draagvlak. De stad trok letterlijk de wijk in. Medewerkers gingen van deur tot deur, er kwamen informatieavonden en een website met informatie over het project. Buurtbewoners kregen bo-

Marlies Gailliaert: 'Mensen keren terug naar de samenleving, en die terugkeer gebeurt altijd ergens lokaal. Daarom zijn lokale besturen, lokale diensten, werkgevers, verenigingen en buurten zo belangrijk in dit verhaal.'

In een detentiehuis werken bewoners vanaf de eerste dag, onder begeleiding, aan hun terugkeer naar de samenleving.

LAYLA AERTS

vendien de kans om het bestaande detentiehuis in Kortrijk te bezoeken. ‘We hebben helder, transparant en frequent gecommuniceerd’, legt Wim Dries uit. ‘Je moet dicht bij mensen staan en signalen opvangen. Mensen moeten zich veilig voelen om hun vragen en bezorgdheden te uiten.’

Die aanpak lijkt ook effect te hebben gehad. Tegen de bouw van het Genkse detentiehuis werd uiteindelijk geen enkel bezwaarschrift ingediend. Voor Marlies Gailliaert zit daar een belangrijke les in voor andere lokale besturen. ‘Draagvlak creëer je niet door bezorgdheden kleiner te maken dan ze zijn. Integendeel: je moet ze ernstig nemen, uitleg geven en mensen de kans geven om zelf te zien wat een detentiehuis is. Lokale verankering begint met vertrouwen.’

Niet tegenover, maar naast Justitie

Een tweede belangrijke voorwaarde was de samenwerking met de FOD Justitie. Genk wist wanneer Justitie zou communiceren, waardoor de wijkmanager meteen met buurtbewoners in gesprek kon gaan. Vragen waarvoor de stad zelf niet bevoegd was, konden rechtstreeks aan Justitie worden gesteld. Ook over het ontwerp en de concrete organisatie was er overleg.

‘De FOD Justitie vroeg hoe wij het ontwerp van het detentiehuis zagen en dacht mee over hoe we het samen konden organiseren’, zegt Wim Dries. ‘Zo krijg je een goede dynamiek. Pas nadat alles grondig was doorgesproken, hebben we de bouwaanvraag ingediend.’

Voor lokale besturen maakt dat volgens de burgemeester een wezenlijk verschil. Een gemeente beslist niet alleen over de komst of werking van een detentiehuis, maar kan wel mee bepalen hoe het project lokaal wordt ingebed. ‘Zet je in een stoel waarin je mee bepaalt hoe het georganiseerd wordt’, luidt het advies van Wim Dries. ‘Dan hou je ook de communicatie mee in handen.’

SD

Wim Dries:
‘Draagvlak creëer je niet door bezorgdheden kleiner te maken dan ze zijn. Integendeel: je moet ze ernstig nemen, uitleg geven en mensen de kans geven om zelf te zien wat een detentiehuis is.’

Federale middelen, lokale keuzes

Die lokale rol vraagt ook capaciteit. Justitie voorziet daarom in middelen om lokale besturen bij de komst van een detentiehuis te ondersteunen. Genk koos ervoor om die niet te vertalen in een volledig nieuwe, afzonderlijke werking. De stad had met haar wijkmanager al iemand die de relatie tussen stad, buurt en detentiehuis kon opnemen en kon de middelen daardoor inpassen in de bredere wijkwerking.

De Genkse burgemeester is blij met die middelen. ‘Lokale besturen hebben het niet altijd gemakkelijk. Het helpt dat Justitie middelen vrijmaakt én dat we ruimte krijgen om zelf te bekijken hoe we die het best inzetten.’ Ook daarin schuilt een kans voor lokale besturen: een detentiehuis hoeft geen eiland naast de bestaande dienstverlening te worden. Het kan net aansluiten op bestaande expertise rond wijken, welzijn, werk, hulpverlening en samenleven.

‘Omarm het en werk samen’

De belangrijkste les die andere lokale besturen kunnen halen uit het traject dat Genk doorliep, is opvallend eenvoudig: blijf niet aan de zijlijn staan. ‘Een gevangenis of detentiehuis moet uiteindelijk ergens liggen,’ aldus Wim Dries. ‘Ik heb respect voor mensen die het liever niet willen. Maar als je ermee geconfronteerd wordt: omarm het, maak afspraken en werk samen.’

Dat betekent voor de burgemeester niet dat bezorgdheden verdwijnen. ‘Als buurtbewoner zou ik zelf misschien ook weerstand voelen,’ weet hij. ‘Dat is een heel menselijke reactie. Daarom moet je luisteren en daarom zijn wij ook op huisbezoek gegaan.’ Wanneer mensen begrijpen voor wie een detentiehuis bedoeld is, hoe de begeleiding werkt en waarom re-integratie ook bijdraagt aan een veiligere samenleving, verandert vaak ook het gesprek. ‘Veel mensen gaan akkoord met de idee dat iedereen een tweede kans verdient,’ voegt Wim Dries nog toe. ‘Daar ben ik heel blij om. Mijn repliek op het klassieke *not in my backyard* luidt dan ook: *Welcome in my backyard*. Ik ben ervan overtuigd dat dit goed is voor Genk en voor de Genkse samenleving.’ —

JELENA MAES EN VALERIA KOROLEVA
masterstudenten journalistiek, VUB
MARLIES GAILLIAERT
coördinator vzw De Huizen

Meer weten? Surf naar www.dehuizen.be
Bekijk een actuele stand van de detentiehuizen via www.regiedergebouwen.be/nl/detentiehuizen